

3. Бутз М. Робота в групах і демократичний процес // Робота в групах. Вибрані статті / Пер. з польськ. – Варшава, 1994. – С. 1-6.
4. Вилькеев Д. В. Познавательная деятельность учащихся при проблемном характере обучения основам наук в школе / Д. В. Вилькеев. – Казань, 1967. – 76 с.
5. Гамалій А. Т. Ігри та цікаві вправи з української мови / А. Т. Гамалій. – К. : Рад. школа, 1980. – 112 с.
6. Данилов М. А. Воспитание у школьников самостоятельности и творческой активности в процессе обучения / М. А. Данилов // Советская педагогика. – 1961. – № 8. – С. 32–42.
7. Лозова В. І. Цілісний підхід до формування пізнавальної активності школярів / В. І. Лозова. – 2-е вид., доп. – Х. : ОВС, 2000. – 164 с.
8. Остапенко А. И. Формирование познавательной активности студентов в процессе их совместной учебной деятельности: дисс. ... канд. пед. наук. – К., 1989. – 233 с.
9. Половникова Н. А. Система воспитания познавательной самостоятельности школьников. – Казань, 1975. – 101 с.
10. Сухомлинський В. О. Про розумове виховання // Вибр. тв. : В 5-ти т. – Т. 4. – К. : Рад. школа, 1977. – 300 с.

Мусієнко В. С.*

СТВОРЕННЯ УМОВ ПЕДАГОГІЧНОЇ НАСТУПНОСТІ ДОШКІЛЬНОЇ ТА ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ

У статті порушується одна з важливих проблем – виявлення педагогічних умов, створення яких сприяє успішному забезпеченню наступності в навчанні дітей дошкільного та молодшого шкільного віку. Теоретично обґрунтовано організаційно-педагогічні умови забезпечення наступності в навчанні дошкільників та молодших школярів: здійснення навчання й виховання в контексті особистісно орієнтованої парадигми, дотримання варіативності в підготовці дітей до навчання в школі, посилення взаємодії дошкільних закладів та початкової школи.

На сучасному етапі розбудови національної системи освіти, в основу якої закладено гуманістичний підхід до організації педагогічного процесу, однією з актуальних є проблема забезпечення педагогічних умов наступності дошкільної та початкової освіти.

Особливо актуальним це питання є сьогодні, оскільки запроваджено обов'язкову дошкільну освіту для дітей старшого дошкільного віку. Оновлений Базовий компонент дошкільної освіти спрямований на забезпечення наступності змістових ліній дошкільної і початкової ланок освіти та визначає, що підготовка дітей до школи «...передбачає фізичний, емоційний, пізнавальний і особистісний розвиток дитини, готовність до взаємодії з навколишнім світом, розвиток специфічних видів діяльності дошкільника, які є фундаментальними для дошкільного дитинства та визначають і забезпечують адаптацію дитини до нового

* © Мусієнко В. С.

соціального статусу – школяра» [1].

Саме тому метою нашого дослідження є теоретичне обґрунтування педагогічних умов забезпечення наступності дошкільного та початкової освіти.

Поняття «наступність у навчанні» вперше отримало теоретичне обґрунтування в працях Е. Баллера, Г. Ісаєнка.

Проблема наступності в навчанні та вихованні дітей старшого дошкільного і молодшого шкільного віку досліджувалась такими педагогами та психологами, як Л. Артемова, О. Богданова, Л. Божович, З. Борисова, Л. Венгер, О. Запорожець, В. Кузь, А. Леушина, Г. Люблінська, О. Проскура, С. Рубінштейн, С. Русова, О. Савченко, В. Сухомлинський, Е. Тіхеєва, О. Усова та ін. У ряді дисертаційних досліджень висвітлено питання наступності дошкільної та початкової освіти в межах того чи іншого навчального предмета: математики (І. Попова, Р. Руга, П. Сагимбекова та ін.), рідної мови (Л. Калмикова та ін.), природознавства (Т. Ковальчук, В. Лисенко, Д. Струннікова та ін.), окремих напрямків виховання: трудового (Л. Дашковська), естетичного (А. Ароніна), морального (О. Ткаченко).

Термін «наступність» у літературі розглядають як закон, закономірність, принцип, умову, вимогу, фактор, спосіб, правило, засіб. Наступність трактується як зв'язок між різними етапами або ступенями розвитку, сутність якого полягає у збереженні тих чи інших елементів цілого чи окремих сторін його організації при переході від одного етапу до іншого; як зв'язок між явищами у процесі розвитку у природі, суспільстві та пізнанні, коли нове, змінюючи старе, зберігає в собі деякі його елементи. Стосовно суспільства наступність розглядають як передачу соціальних і культурних цінностей від покоління до покоління, від формації до формації та засвоєння цих цінностей новими поколіннями, новими соціальними системами. У педагогічній літературі наступність дошкільного закладу та початкової школи традиційно визначається як змістовий, двобічний зв'язок, що передбачає, з одного боку, спрямованість навчально-виховної роботи в дошкільному закладі на ті вимоги, які будуть пред'явлені дітям у школі, а з іншого, – опору вчителя на досягнутий старшими дошкільниками рівень розвитку, на знання, навички та досвід дітей.

Наступність як педагогічний феномен має складну структуру. У ній можна виділити провідні напрями – наступність у навчанні і вихованні та їх складові: наступність у змісті, методах, формах, засобах, а також у педагогічних вимогах і умовах.

Визначаючи стратегію здійснення наступності в освіті дітей дошкільного та молодшого шкільного віку, необхідно мати на увазі ту особливу роль, яку відіграє дитинство в загальному процесі формування особистості. Цей період є сензитивним для розвитку всіх психічних функцій, становлення особистості, формування характеру, отже, визначальним у розвитку особистісного потенціалу людини. Тому схибити в організації

НАУКА – ШКОЛІ

навчання дитини дошкільного і молодшого шкільного віку – означає обмежити її можливості, зашкодити їй стати успішною в навчанні та спілкуванні.

У контексті сказаного ще більш виразно виявляються недоліки функціонального підходу, у якому дитина розглядається з позиції підготовки до наступного етапу життя. Тому, на думку О. Савченко, тільки відмовившись від нього, замінивши його на педоцентричний підхід, який ставить у центр повноцінність проживання дитиною кожного вікового етапу, можна створити передумови для цілісного розвитку особистості дитини [5, с. 5].

До основних принципів педоцентризму належать:

- визнання самоцінності дошкільного та молодшого шкільного віку як найважливіших періодів розвитку особистості;
- організація навчання в межах специфічних для дошкільників та школярів видів діяльності;
- використання методів і форм навчання, що відповідають своєрідності розвитку дитини дошкільного та молодшого шкільного віку.

Як бачимо, у педоцентричному підході вихідною одиницею аналізу наступності виступає специфіка дошкільного та молодшого шкільного віку, що розглядається в загальному контексті онтогенезу особистості та обумовлює основні лінії фізичного та психічного розвитку дитини. І це зрозуміло. Навчальна діяльність і анатомо-фізіологічні особливості розвитку дитини знаходяться в тісному взаємозв'язку та взаємозалежності.

Навчання дитини вимагає відповідного розвитку організму, водночас, і навчальна діяльність залежно від її змісту та організації позитивно або негативно впливає на подальший фізичний і психічний розвиток дитини і стан її здоров'я.

Однією з умов забезпечення наступності в навчанні та вихованні є спрямованість педагогічного процесу дошкільного навчального закладу і початкової школи на всебічний розвиток особистості дитини. З огляду на це необхідний зв'язок програм, методів і форм навчання в дошкільному навчальному закладі та початковій школі. Елементи навчальної діяльності, що формуються в процесі навчання на заняттях у дошкільних закладах, забезпечують успішність навчання в школі. А шкільне навчання має забезпечити взаємозв'язок, розширення, поглиблення й удосконалення отриманих у дитячому садку знань, умінь і навичок.

Під час упровадження освітньої парадигми, орієнтованої на особистість дитини, однією з умов, яка дозволяє створити та реалізувати наступні зв'язки в навчанні дітей дошкільного й молодшого шкільного віку, є практична реалізація ідей розвивального навчання, зокрема ідеї про те, що наступність між суміжними освітніми ланками забезпечується тільки в тому випадку, коли цілі, зміст, методи та форми навчання й виховання на попередніх освітніх ступенях відповідають не тільки рівню актуального розвитку дитини, але й зоні її найближчого розвитку [2].

У процесі виявлення теоретичних основ наступності важливим питанням є впровадження варіативної системи підготовки дітей до навчання в школі та їх адаптації до шкільних умов як за змістом, так і за організаційними формами. У Законі України «Про освіту» серед чинників, що визначають якість навчально-виховного процесу, називається принцип урахування індивідуальних, вікових і типологічних особливостей кожної дитини. Реалізація його в сучасних умовах розвитку української системи освіти виявляється можливою лише за умов особистісно орієнтованого навчання й виховання, своєрідність концепції якого проявляється в організації навчально-виховного процесу, здійснюваного на засадах: зосередження на потребах дітей; створення умов для фізичного й психоемоційного благополуччя дітей; створення умов для досягнення кожною дитиною реально можливого для неї на даний період рівня успішності, вихованості та розвитку, але не нижчого ніж передбачено державними освітніми стандартами; створення умов для співпраці й співтворчості між дітьми та вчителем; створення ситуації вибору й відповідальності; діагностичної основи навчання й виховання; пристосування методики навчання до навчальних можливостей дітей; стимулювання розвитку й саморозвитку учнів [3, 4].

Велике значення для реалізації принципу наступності в навчанні дітей дошкільного та молодшого шкільного віку має взаємодія педагогів дошкільних закладів і вчителів початкових класів за трьома напрямками: інформаційно-просвітницьким, методичним і практичним. Інформаційно-просвітницький аспект, або аспект педагогічної освіти, передбачає ознайомлення педагогів дошкільної та початкової ланок загальної освіти з явищем наступності, його специфікою як педагогічного феномену, завданням здійснення наступності в навчанні дітей дошкільного та молодшого шкільного віку, шляхами її реалізації. Практичний аспект співробітництва між дошкільними закладами та початковою школою виражається, з одного боку, у попередньому знайомстві вчителів зі своїми майбутніми учнями, а з іншого, – у кураторстві вихователем своїх колишніх вихованців – першокласників. Методичний аспект передбачає ознайомлення освітян зі змістом, методами та формами навчально-виховної роботи в дошкільних закладах та початковій школі [3; 4].

Принцип наступності та послідовності в навчанні та вихованні полягає в тому, що для формування освіченої, творчої, фізично й морально здорової, національно свідомої, відданої своїй Батьківщині особистості потрібна система певних послідовних виховних заходів. Адже всебічно й гармонійно розвинену особистість не можна сформувати, якщо виховний процес має спонтанний, епізодичний, випадковий характер.

Ураховуючи вищезазначене, можна зробити висновок, що реалізація принципу наступності в навчанні та вихованні особистості передбачає реалізацію єдиної лінії цілісного психічного розвитку на етапах дошкільного та шкільного дитинства на

засадах педоцентризму; оновлення змісту дошкільної та початкової ланок освіти на засадах розвивального навчання; варіативність у підходах до підготовки дошкільників до навчання в школі як за кількістю годин, так і за організаційними формами; взаємодія дошкільних закладів та початкової школи, спрямована на спільне визначення цілей, завдань, змісту, методів та технологій навчання з наступною їх реалізацією в педагогічній дійсності; підвищення професійної компетентності педагогів дошкільної та початкової ланок освіти шляхом упровадження в систему науково-методичної роботи заходів, спрямованих на підготовку освітян до здійснення наступності в контексті особистісно орієнтованої парадигми навчання й виховання.

Отже, наступність є закономірною умовою цілісності та ефективності педагогічного процесу, фактором, який визначає логіку та послідовність навчання та виховання особистості на всіх вікових етапах.

Література:

1. Базовий компонент дошкільної освіти (нова редакція) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://osvita.ua/legislation/doshkilna-osvita/30154/Додаток>
2. Давыдов В. В. Проблемы развивающего обучения / В. В. Давыдов. – М. : Педагогика, 1986. – 239 с.
3. Назаренко Г. І. Деякі теоретичні аспекти забезпечення наступності в умовах функціонування навчально-виховних закладів інноваційного типу / Г. І. Назаренко // Сучасні проблеми професійної підготовки фахівців: Методичний аспект: збірник наукових праць. Проблеми сучасного мистецтва і культури. – К. : Науковий світ, 2001. – С. 129-136.
4. Назаренко Г. І. Наступність в умовах впровадження педагогічних інновацій / Г. І. Назаренко // Сучасні проблеми методичного аспекту освіти та мистецтва: збірник наукових праць. Проблеми сучасного мистецтва і культури. – К. : Науковий світ, 2002. – С. 136-143.
5. Савченко О. Я. Наступність і перспектива в роботі двох перших ланок освіти / О. Я. Савченко // Дошкільне виховання. – 2000. – №11. – С. 4-5.

Одайник С. Ф., Дементєєва Л. А.*

МОНІТОРИНГ ОСВІТНЬОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

У даній статті розглядається питання моніторингу в освіті як сучасного механізму управління якістю освіти в навчальному закладі.

Якість освіти є тим показником, за яким визначається ефективність функціонування системи освіти будь-якої держави на будь-якому етапі її розвитку, особливо у період реформування. Якість здобутої людиною освіти, зокрема середньої, була

* © Одайник С. Ф., Дементєєва Л. А.